

POSTANOWIENIE

Dnia 28 lutego 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Piotr Prusinowski

w sprawie z odwołania J. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w Ł.
z udziałem zainteresowanej X. Spółki Komandytowej w Ł.
o ustalenie podlegania ubezpieczeniom społecznym,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 28 lutego 2019 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 31 lipca 2017 r., sygn. akt III AUa [...],

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 7 kwietnia 2014 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w Ł. stwierdził, że J. K. jako pracownik u płatnika składek X. Spółka komandytowa w Ł. nie podlega obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowym, chorobowemu, wypadkowemu od 10 marca 2011 r. do 31 grudnia 2012 r. z powodu pozorności umowy o pracę.

W ocenie sądów *meriti* ubezpieczony nie wykazał, że świadczył pracę na rzecz Spółki w okresie od 10 marca 2011 r. do 31 grudnia 2012 r. w warunkach określonych w art. 22 k.p. Nie wykazał, że prezes nadzorował jego pracę, a o wykonywaniu pracy nie świadczy dokumentacja pracownicza. Spółka w okresie niezdolności ubezpieczonego do pracy nie zatrudniała innej osoby jako dyrektora firmy, co świadczy, że stanowisko pracy było fikcyjne i utworzone specjalnie na potrzeby odwołującego się. Za 2011 r. Spółka wykazała stratę, zatem zatrudnienie

ubezpieczonego nie było uzasadnione ekonomicznie. W toku procesu nie pojawił się żaden obiektywny dowód wskazujący na świadczenie przez ubezpieczonego pracy. Nie podpisał on żadnego dokumentu, który skierowany byłby do osoby trzeciej. W ocenie sądów charakter relacji łączących ubezpieczonego i S. J. mógł stanowić motyw, dla którego zainteresowana Spółka powiązana kapitałowo i osobowo ze S. J. zdecydowała się zapewnić ubezpieczonemu ochronę w przypadku choroby.

Skargę kasacyjną oparto na naruszeniu przepisów postępowania mającym istotny wpływ na wynik sprawy: art. 6 k.c. oraz art. 232 k.p.c., art. 6 i 8 k.p.a. w związku z art. 123 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, art. 328 § 2 w zw. z art. 397 § 2 k.p.c., art. 235 § 1 w zw. z art. 397 § 2 k.p.c., a także na naruszeniu prawa materialnego: art. 22 k.p., art. 83 § 1 k.c. w zw. z art. 300 k.p., art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 300 k.p., art. 353¹ k.c. w zw. z art. 300 k.p., art. 6 ust. 1 pkt 1, art. 8 ust. 1, art. 11 ust. 1, art. 12 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

Zdaniem skarżącego w sprawie ujawniły się istotne zagadnienia prawne, jak również istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów. W toku postępowania doszło do niedopuszczalnego obciążenia ubezpieczonego obowiązkiem procesowym dowodzenia, iż świadczył on na rzecz płatnika składek pracę na podstawie umowy o pracę. Skarżący wskazał wyroki Sądu Najwyższego, z których wynika, że na organie rentowym, który przyjął zgłoszenie do ubezpieczenia pracowniczego i nie kwestionował tytułu tego zgłoszenia oraz przyjmował składki, spoczywa ciężar dowodu, że strony umowy o pracę złożyły fikcyjne oświadczenia woli. W skarżonym orzeczeniu natomiast Sąd Apelacyjny, w ślad za Sądem Okręgowym, przyznał, iż okoliczność świadczenia pracy nie została wykazana przez ubezpieczonego. Skarżący wskazał na stosowanie w postępowaniu przed Zakładem Ubezpieczeń Społecznych przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego poprzez art. 123 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych. Oznacza to, że organy administracji publicznej działają na podstawie przepisów prawa oraz prowadzą postępowanie w sposób budzący zaufanie jego uczestników do władzy publicznej, kierując się

zasadami proporcjonalności, bezstronności i równego traktowania. Skoro zatem bez żadnych zastrzeżeń przyjmowane były składki na ubezpieczenie płacone przez pracodawcę ubezpieczonego, to J. K. miał pełne prawo być przekonany o legalności i prawidłowości swojego działania. Nadto, zdaniem skarżącego niezbędne wydaje się być dokonanie oceny na ile nadrzędne zasady uregulowane w Kodeksie postępowania administracyjnego, które znajdują zastosowanie także do postępowań toczących się przed Zakładem Ubezpieczeń Społecznych wpływają na zakres obowiązku tego organu już w toku postępowania jurysdykcyjnego. Dalszym istotnym zagadnieniem prawnym wskazanym przez skarżącego jest kwestia wzajemnej relacji instytucji pozorności i obejścia prawa. Ostatnim istotnym zagadnieniem prawnym, które ujawniło się w przedmiotowej sprawie jest kwestia, czy sądy w toku postępowań w przedmiocie ubezpieczeń społecznych są władne do oceny ekonomicznej potrzeby zatrudniania danego pracownika.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Brak jest podstaw uzasadniających przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W myśl art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Skarżący wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na wystąpienie istotnych zagadnień prawnych. Powołanie się zaś na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego jako przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wymaga wskazania problemu o charakterze abstrakcyjnym, nierozstrzygniętego w dotychczasowym orzecznictwie i wymagającego pogłębionej wykładni. Pełnomocnik skarżącego powinien to zagadnienie sformułować oraz przedstawić wyczerpującą argumentację jurydyczną uzasadniającą tezę o możliwości rozbieżnych ocen prawnych w związku ze stosowaniem przepisów, na tle których zagadnienie powstało. Zagadnienie to

powinno być nadto „istotne” z uwagi na wagę przedstawionego przez skarżącego problemu interpretacyjnego dla systemu prawa (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2017 r., II CSK 688/16, LEX nr 2312016). W niniejszej sprawie skarżący nie uczynił zadość przytoczonym wymaganiom. Przede wszystkim, istotne zagadnienia prawne, na których istnienie powołał się we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, nie zostały sformułowane w prawidłowy sposób, co powoduje, że Sąd Najwyższy - z naruszeniem roli sądu kasacyjnego - musi domyślać się, jakie to problemy prawne wymagają rozstrzygnięcia.

Odwołanie się do przesłanki potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo że budzi poważne wątpliwości (ze wskazaniem, na czym te poważne wątpliwości polegają), nie doczekał się wykładni, bądź że jego niejednolita wykładnia wywołuje rozbieżności w orzecznictwie sądów, które należy przytoczyć (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002 nr 12, poz. 151). Zauważyć należy, że o rzeczywistych rozbieżnościach w judykaturze można mówić tylko wówczas, gdy brak zgodności rozstrzygnięć dotyczy takich samych lub bardzo zbliżonych stanów faktycznych, co skarżący powinien wykazać (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2018 r., IV CSK 577/17, LEX nr 2497710). Powołanie się na rozbieżności w orzecznictwie wymaga przytoczenia i poddania analizie rozbieżnych orzeczeń sądów w celu wykazania, że rozbieżności te mają swoje źródło w różnej wykładni przepisu, bądź też przedstawienia argumentów wskazujących, że wykładnia przeprowadzona przez sąd drugiej instancji sprzeczna jest z jednolitym stanowiskiem doktryny lub orzecznictwa Sądu Najwyższego (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2018 r., III UK 123/17, LEX nr 2496319). W ocenie Sądu Najwyższego skarżący nie zdołał wykazać występowania tak rozumianej przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Wbrew twierdzeniom skarżącego Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu wyroku nie wskazał, że ciężar dowodu spoczywa na odwołującym, stąd zarzucana przez skarżącego rozbieżność w orzecznictwie oparta jest na przypisaniu Sądowi odwoławczemu twierdzeń sprzecznych z jego stanowiskiem. Odnosząc się do

ciężaru dowodu należy mieć na względzie, że kwestia ta może być rozpatrywana w aspekcie procesowym i materialnoprawnym (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 czerwca 2009 r., IV CSK 71/09, OSP 2014 nr 3, poz. 32). Aspekt procesowy dotyczy obowiązków (powinności) stron procesu cywilnego w zakresie przedstawiania dowodów potrzebnych do rozstrzygnięcia sprawy (art. 3 i art. 232 k.p.c.). Aspekt materialnoprawny dotyczy natomiast negatywnych skutków, jakie wiążą się - w myśl przepisów prawa cywilnego - z nieudowodnieniem przez stronę faktów, z których wywodzi ona skutki prawne (art. 6 k.p.). Rozkład ciężaru dowodu (art. 6 k.c.) ma w postępowaniu cywilnym znaczenie wówczas, gdy istotne fakty nie zostaną udowodnione. Wówczas konsekwencje procesowe tego ponosi strona, na której dowód spoczywał. Jeżeli istotne fakty są ustalone, to podlegają ocenie z punktu widzenia przepisów prawa materialnego, niezależnie od tego, która ze stron podjęła w tym zakresie inicjatywę dowodową (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 stycznia 2008 r., I UK 223/07, LEX nr 442836). W rozpoznawanej sprawie Sąd Apelacyjny wskazał, że organ rentowy przeprowadził postępowanie kontrolne i wydał zaskarżoną decyzję, w której podał szczegółowo z jakich przyczyn brak jest podstaw do objęcia skarżącego ubezpieczeniem pracowniczym. Zatem jeżeli organ rentowy na podstawie materiałów zgromadzonych w postępowaniu administracyjnym zarzucił fikcję umowy o pracę i brak świadczenia pracy, to w postępowaniu sądowym skarżący zobowiązany był co najmniej do odniesienia się co do tych zarzutów (art. 221 k.p.c.) oraz wykazania faktów przeciwnych niż stwierdzone przez organ rentowy w zaskarżonej decyzji (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 sierpnia 2010 r., I UK 74/10, LEX nr 653664).

Nadto wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. opiera się na założeniach faktycznych sprzecznych z ustaleniami sądu odwoławczego, co nie zasługuje na uznanie w świetle związania Sądu Najwyższego ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Sąd Apelacyjny wbrew twierdzeniom skarżącego nie przyjął, że strony dokonały jednocześnie czynności prawnej pozornej oraz zmierzającej do obejścia prawa. Zdaniem Sądu ubezpieczony nie świadczył pracy w ramach stosunku pracy. Strony w dniu zawarcia umów nie miały zamiaru wykonywać obowiązków wynikających z tych umów. Gdyby jednak uznać, że J. K.

wykonał jakieś pewne czynności dla płatnika (podpisał faktury, sporządził informację), to, zdaniem Sądu Apelacyjnego, podzielić należy stanowisko Sądu Okręgowego, że miało to miejsce nie w ramach stosunku pracy, gdyż stosunek prawny łączący J. K. i spółkę nie odpowiadał cechom wymienionym w art. 22 § 1 k.p. Sąd Apelacyjny wskazał dalej, że pozorność umowy o pracę występuje wtedy, gdy strony tej umowy, składając oświadczenia woli - zawierające formalnie niezbędne elementy umowy o pracę określone w art. 22 § 1 kp - faktycznie nie zamierzają realizować obowiązków wynikających z tej umowy, mając świadomość tworzenia fikcji w celu uzyskania świadczeń z ubezpieczeń społecznych, a także wówczas, gdy praca jest faktycznie świadczona, lecz na innej podstawie niż umowa o pracę. Stanowisko to przyjmowane jest powszechnie w orzecznictwie Sądu Najwyższego (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2005 r., IV CK 684/04, LEX nr 284205; z dnia 5 października 2006 r., I UK 120/06, OSNP 2007 nr 19-20, poz. 294; z dnia 5 października 2006 r., I UK 342/06, Monitor Prawa Pracy 2008 nr 1, poz. 40; z dnia 8 lipca 2009 r., I UK 43/09, LEX nr 529772; z dnia 12 maja 2011 r., II UK 20/11, M.P.Pr. 2011 nr 11, s. 608-611).

Ponadto, wnioskodawca zarzucił skarżonemu wyrokowi naruszenie przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego. Tymczasem, jak wyjaśniono chociażby w wyroku Sądu Najwyższego z 8 stycznia 2014 r., II UK 242/13 (LEX nr 1415119), przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego nie mogą stanowić podstawy skargi kasacyjnej, ponieważ nie są ani przepisami prawa materialnego, ani przepisami prawa procesowego normującymi sposób działania Sądu drugiej instancji.

Odnosząc się do znaczenia zgodnej woli stron dla rodzaju zobowiązania wskazać należy, że choć zgodnie z art. 353¹ k.c. strony zawierające umowę mogą - co do zasady - ułożyć stosunek prawny według swojego uznania, swoboda stron przy zawieraniu umów nie jest nieograniczona. Jej granice stanowią właściwość (natura) stosunku prawnego, ustawa oraz zasady współżycia społecznego. Oznacza to, że strony są zobligowane do przestrzegania zasadniczych elementów stosunku zobowiązaniowego, czyli jego części składowych, które decydują o istocie tworzonego węzła prawnego. O tym, czy strony istotnie nawiązały stosunek pracy stanowiący tytuł ubezpieczeń społecznych, nie decyduje samo formalne zawarcie

umowy o pracę, wypłata wynagrodzenia, przystąpienie do ubezpieczenia i opłacenie składki, wystawienie świadectwa pracy, ale faktyczne i rzeczywiste realizowanie elementów charakterystycznych dla stosunku pracy, a wynikających z art. 22 § 1 k.p. Istotne więc jest, aby stosunek pracy zrealizował się przez wykonywanie zatrudnienia o cechach pracowniczych, a okoliczności wynikające z formalnie zawartej umowy o pracę nie są wiążące w postępowaniu o ustalenie podlegania obowiązkowi pracowniczego ubezpieczenia społecznego (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 2016 r., III UK 83/15, LEX nr 2026236).

Nie znajdując podstaw do przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., orzeczono jak w sentencji.